

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האישה הצדקנית
מרת עליזה בת מול טוב ע"ה
למשפחת מלבא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת פנחס

וצריך לומר, דחז"ל (שם) דרשו ד"כל העדה" אין זה כפשוטו עדת ישראל אלא סנהדרין, וב"כ הרש"ש (שם) כמו "ושפטו העדה" וכיוצא, עיי"ש. ולכן שייך לדרוש, דבאו תחילה לפני הסנהדרין ואח"כ לפני הנשיאים וכו', וב"ש שיש לדרוש שהיו שם הסנהדרין בבית המדרש.

ובשיטת רש"י (כאן) יש לעיין, דהנה להלן (פסוק כא) כתב "וכל העדה, סנהדרין" (יומא עג:). והיה מקום לומר, דאף הכא מפרש כן. אך זה אינו, דא"כ אמאי המתין עד להלן (פסוק כא), ולא פירש כן כבר כאן (פסוק ב). ועוד, דהתם כתיב לפניו "וכל בני ישראל אתו", ע"כ ד"כל העדה" הם סנהדרין (שפת"ח שם, אות ז), משא"כ הכא דלא כתיב "בני ישראל", אין הכרח ד"כל העדה" הם סנהדרין. ואדרבה, פשוט "כל העדה" הם עדת ישראל.

ויש להעיר, למ"ד שעמדו לפני כולם, מדוע באמת חילקם הכתוב, ולא אמר "ותעמדה לפני משה ואלעזר הכהן והנשיאים", דאילו למ"ד סרס המקרא ודרשהו, הוכרח הכתוב לחלקם, לאשמועינן שבאו לפני הנשיאים ואח"כ לפני אלעזר ואח"כ לפני משה.

אך גם למ"ד סרס המקרא, קשה, מדוע נאמר בהיפוך - "לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים", ולא כסדר שבאו לפניהם. וצריך לומר, דמשום כבודו של משה נאמר כן. וב"כ הרשב"ם (בבא בתרא שם, ד"ה ודרשהו) "לפי שאינו רוצה להקדים בפסוק תלמיד לרב, אלא ראשון ראשון חשוב", עיי"ש.

"ותעמדה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה פתו אהל מועד לאמר" (כו, ב)

"לפני משה. ואחר כך לפני אלעזר, אפסק, אם משה לא ידע, אלעזר יודע, אלכא סרס המקרא ודרשהו, דכרי רבי יאשיה. אבא חנן משום רבי אלעזר אומר, צבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם" (ספרי יצ).

בפשוטו, למ"ד בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם", היה זה בזמן שלימד משה תורה לעם ישראל, דמשו"ה היו שם כולם, אלעזר הכהן הנשיאים וכל העדה. וכדאיתא בבבא בתרא (ק"ט): "מלמד, שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין, שנאמר (דברים כה, ה) כי ישבו אחים יחדו. אמרו לו, אם כבן אנו חשובין תנה לנו נחלה כבן, אם לאו תתיבם אמנו. מיד ויקרב משה את משפטן" וכו'.

ונראה, דמה שלא היו שם מתחילה גם בנות צלפחד, משום דאמרו חז"ל (סוטה כא:): כל המלמד את בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות, דכתיב (משלי ח, יב) "אני חכמה שכנתי ערמה", כיון שנכנסה חכמה באדם נכנסה עמו ערמומית, עיי"ש.

"כי צררים הם לכם בזכליהם אשר זכלו לכם על דבר פעור ועל דבר כזבי בת נשיא מדין אזותם המכה ביום המגפה על דבר פעור" (כה, יז)

"כי צררים הם לכם וגו' על דבר פעור. שהפקירו צנותיהם לזנות, כלי להטעותכם אחר פעור, ולת מואב לא כוה להשמיד, מפני רות שהיתה עתידה ללאת מהם, כדלמרינן צבא קמא" (לח:).

יש לדקדק, מדוע נאמר "צררים" בלשון הווה, הו"ל למימר "צרו" או "הצרו", בלשון עבר [עי' "כלי יקר" (כאן)].

ואפשר, שבא הכתוב לרמוז כאן, שהעבירה אינה משפיעה רק בשעת עשייתה, אלא משאירה רושם גם לאחר מכן, וצריך עבודה רבה להסיר הרושם מהלב. ובפרט, בעבירה של עריות כדכא שחטאו ישראל בבנות מדין, וכדאיתא בסוטה (ג): "כל העובר עבירה אחת בעולם הזה, מלפתו [כורכתו - רש"י] והולכת לפניו ליום הדין, שנאמר וכו'. רבי אלעזר אומר, קשורה בו כבל, שנאמר (בראשית לט, י) ולא שמע אליה לשכב אצלה להיות עמה, לשכב אצלה בעולם הזה, להיות עמה לעולם הבא".

"ותעמדה לפני משה ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה פתו אהל מועד לאמר" (כו, ב)

"לפני משה. ואחר כך לפני אלעזר, אפסק, אם משה לא ידע, אלעזר יודע, אלכא סרס המקרא ודרשהו, דכרי רבי יאשיה. אבא חנן משום רבי אלעזר אומר, צבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם" (ספרי יצ).

הנה, מה שהיה צד לומר שבאו לפני משה ואח"כ לפני אלעזר, הוא משום דכתיב "לפני משה ולפני אלעזר", ולא כתיב "לפני משה ואלעזר", משמע, שבאו "לפני משה" ואח"כ "לפני אלעזר".

ונראה, דלמ"ד סרס המקרא ודרשהו, צ"ל שבאו תחילה לפני הנשיאים ואח"כ לפני אלעזר ואח"כ לפני משה. וכן למ"ד בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם, צ"ל ש"עמדו לפני כולם", היינו נמי לפני הנשיאים.

ולכאורה, למ"ד סרס המקרא ודרשהו, לא דרשינן לפני "כל העדה", והיינו שבאו לפני העדה ואח"כ לפני הנשיאים וכו'. דבפשוטו, "כל העדה" הם עדת ישראל, ולא שייך שבנות צלפחד החכמניות יבואו לשאול בהם. אכן, למ"ד בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם, שפיר יש לדרוש, ד"לפני כולם" היינו נמי לפני עדת ישראל שהיו שם בבית המדרש.

אולם, עי' בסוגיא דבבא בתרא (ק"ט): וברשב"ם (שם), דאף למ"ד סרס המקרא ודרשהו, דרשינן שבאו תחילה לפני "כל העדה", ואח"כ לפני הנשיאים וכו'. וכן למ"ד בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם, היינו נמי לפני "כל העדה", עיי"ש.

ואם כנים הדברים, ומה שנאמר "וכל העדה", הם הגברים לבד ללא הנשים והילדים שאינם מצווים בתלמוד תורה. א"ש, הא דלא פרש"י (כאן) שהחזיק מועט את המרובה, כדרך שכתב בפרשת צו (ח, ג) "ואת כל העדה הקהל אל פתח אהל מועד, זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה" (ויק"ר י, ט) [עי' עוד ברש"י לעיל (כ, י)].

וגברים לבד אפשר שאין בזה נס כולי האי, שהיו כולם פתח אוהל מועד [וכ"ש אי נימא, ד"כל העדה" הם סנהדרין], משא"כ התם ד"כל העדה" מתפרש כפשוטו גברים ונשים, שפיר פירש "זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה". [עי' עוד ב"מדרש רבה" (ויקרא שם), דמנה את המקומות שהחזיק מועט את המרובה, ולא הזכיר קרא דהכא].

סו"ט

"יפקד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה" (כו, טז)

נראה, דמה שכתב רש"י בבית המדרש היו יושבים ועמדו לפני כולם", דנקט לשון "יושבים", אזיל לשיטתו דהיו למדין תורה מיושב. דהנה איתא בעירובין (נד:): "ת"ר כיצד סדר משנה, משה למד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להן משה פירקן, נסתלקו בניו וכו'. ופרש"י (שם) "נכנס אהרן, וישב לפני משה, כדכתיב (ישעיה ל, כ) והיו עיניך רואות את מוריק, וכן כולם בשעת שמועתן היו יושבין לפניו". הרי דס"ל, דאף בזמן משה היו למדין תורה מיושב.

י"פקד ה'. כיון ששמע משה שאמר לו המקום תן נחלת כלפחד לבנותיו, אמר, הגיעה שעה שאתצטע לרכי, שיקשו בני את גדולתי, אמר לו הקד"ה, לא כך עלתה צמתצתה לפניו וכו' (תנחומא י).

יש להעיר, דבקרא כתיב "איש על העדה", והיינו מנהיג אחד, וכן נאמר בסמוך (פסוק יז) "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם" וכו', ואמאי נקט רש"י - "שירשו בני את גדולתי", לשון רבים, הו"ל למימר "שירש בני את גדולתי".

וצריך לומר, דכוונת רש"י - "שירשו בני", היינו אחד מבני, ולא פירט מי מבניו, אבל אין כוונתו לשני בניו.

סו"ט

וקשה, דהא איתא במגילה (כא). "ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל, לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם, והיו למדין תורה מיושב, והיינו דתנן (סוטה מט). משמת רבן גמליאל בטל כבוד תורה". הרי דבזמן משה רבינו היו למדין תורה מעומד ולא מיושב.

וב"תורה תמימה" (דברים ה, כח, אות כא) כתב ליישב, דרש"י ס"ל כמסקנת רבא במגילה (שם), דדברים קשים וחמורים מותר ללמוד בישיבה, מפני שצריך לטרוח הרבה בהבנתם, ומשה הרי היה מלמדם יסודי התורה, ורק דברים קלים חייבים ללמוד בעמידה. וכ"כ ה"טורי אבן" (מגילה שם), עיי"ש.

ונראה, דרש"י גופיה כבר רמז לזה, במה שכתב (עירובין שם) "כיצד סדר המשנה, כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה", והרי תורה שבעל פה אינה נקנית אלא בעמל וטורח, דהוי דברים קשים, כדאיתא ב"מדרש תנחומא" (פרשת נח, אות ג) "זו היא תורה שבעל פה, שהיא קשה ללמוד, ויש בה צער גדול" וכו', ובוה איירי רש"י שהיו למדין תורה מיושב. ובפרט, לפי מה דאיתא בבבא בתרא (ק"ט): דמשה רבינו היה יושב ודורש בפרשת יבמין, כשבאו אליו בנות צלפחד. ומה דאיתא במגילה (שם) דהיו למדין תורה מעומד, איירי בתורה שבכתב, שאין בה גיעה וצער כלשון ה"תנחומא" (שם).

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

לפ"ז א"ש, הא דביום הכיפורים נאמר "כל מלאכה לא תעשו", ולא נאמר "כל מלאכת עבודה לא תעשו", כמו שנאמר בשאר המועדות, פסח (לעיל כח, יח), שביעי של פסח (כה, כה), ראש השנה (כט, א), סוכות (כט, יב), שמיני עצרת (כט, לה).

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

לפ"ז א"ש, הא דביום הכיפורים נאמר "כל מלאכה לא תעשו", ולא נאמר "כל מלאכת עבודה", דביום הכיפורים אף מלאכת אוכל נפש אסורה, לא רק מלאכת עבודה, לכך נאמר "מלאכה" סתם, לאסור אף מלאכת אוכל נפש שהיא מלאכת הנאה.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.

ונראה, דהנה הרמב"ן מבאר, מהיכן ילפינן היתר של אוכל נפש בשאר המועדות, הלא קרא (שמות יב, טז) "אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", נאמר בפסח. אלא, שבשאר המועדות לא צריך האי קרא, לפי שנאמר בהם "מלאכת עבדה", דדוקא מלאכת עבודה אסורה, אבל אוכל נפש הוי מלאכת הנאה ואינה אסורה, ורק בפסח שנאמר (שם) "מלאכה" סתם, בעינן ל"אך אשר יאכל" וכו', עכ"ד.